

Rekommendationer om tolkning av DOS-lagen vad gäller dess tillämpning på lärplattformar

Rekommendationen antagen av SUHF:s styrelse den 23 juni 2021.

Bakgrund

Sedan webbtillgänglighetsdirektivet från EU kom och sedermera infördes i svensk lagstiftning, har mycket resurser och arbetstid vid landets lärosäten gått åt för att utröna hur tolkningar ska göras och hur direktiv och lagstiftning ska tillämpas. Det saknas en entydig tolkning av hur information i lärplattformar ska hanteras och vilka åtgärder som krävs för att följa direktiv och svensk lagstiftning.

I syfte att säkerställa att studenters tillgång till material i lärplattformar inte är beroende av hur olika lärosäten tolkar lag (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service, DOS-lagen, tillsatte SUHF en tillfällig arbetsgrupp med uppdrag att

- ta fram ett förslag på lärosätessgemensam tolkning av lag (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service, DOS-lagen, med avseende på tillämpning på lärplattformar
- lämna en första redovisning av sitt arbete senast den 29 januari 2021 (om arbetet inte är slutfört bör en plan för det fortsatta arbetet samtidigt redovisas)
- föra dialog med Myndigheten för digital förvaltning (DIGG).

Arbetsgruppen har bestått av Peder Tjäderborn, studieadministrativ chef vid Umeå universitet, ordförande, Kristina Sundström, jurist Linköpings universitet, Christina Johnsson, juris doktor och enhetschef för pedagogiskt stöd Malmö universitet, Birgitta Hemmingsson, universitetspedagogisk utvecklare, Mittuniversitetet och tidigare ordförande ITHU, Stefan Karlsson, universitetspedagogisk utvecklare, Örebro universitet, Matilda Strömberg, SFS och Lars Alberius, SUHF:s kansli.

Gruppen har haft dialog med Myndigheten för digital förvaltning (DIGG), genom Tommy Olsson, och tagit del av den information som delas via DIGGs webbplats.

Inledning

Avsikten med rekommendationen är att föreslå en tolkning som kan utgöra underlag i det arbete som varje lärosäte behöver påbörja för att efterleva lagkraven som vi har tolkat dem med avseende på lagens påverkan på lärplattformar.

Rekommendationen utgår från den tolkning som arbetsgruppen har gjort av lagen. Om det är en korrekt tolkning får framtida rättstillämpning avgöra. Såsom varande självständiga

myndigheter har varje lärosäte möjlighet att göra egna tolkningar och eventuellt bidra till klargörande av hur lagen ska tolkas.

Arbetsgruppen är medveten om att tolkningen innebär utmaningar för lärosätena, men har inte haft i uppdrag att analysera eller föreslå olika tekniska hjälpmedel eller frågan om resurser. Vi har ändå i bilaga velat visa på några exempel på hur man kan jobba med anpassning till lagen.

I remissyttrandena efterfrågas tydligare vägledning för hur man praktiskt kan arbeta för att anpassa sin verksamhet till lagens krav. Här kan man antingen välja att använda sig av befintliga nätverk eller inrätta nya samarbetsforum. Alla lärosäten har olika förutsättningar som gör det svårt att uttrycka generell vägledning för det lokala tillgänglighetsarbetet.

Sammanfattning

Med utgångspunkt från DOS-lagen och övrig lagstiftning som är relevant i tolkningen av den lagen har arbetsgruppen kommit fram till att lärplattformar i grunden omfattas av DOS-lagen. I samråd med DIGG har ett antal bärande begrepp i DOS-lagen definierats och en rekommendation formulerats som kan utgöra en grund för det fortsatta lokala arbetet med att tillämpa lagen på lärosätena.

I det följande beskrivs tolkningar av begrepp och lagstiftning som varit avgörande för rekommendationen i fråga om lagens och förordningens tillämpning på lärplattformar. Därefter följer ett stycke som i korthet beskriver annan lagstiftning som är av betydelse för att sätta in DOS-lagen i sitt sammanhang och skapa en grundläggande förståelse för det sammanhang som lagen har tillkommit i och syftet med den. Den redogörelsen följs av rekommendationen och därefter följer en djupare beskrivning av den rättsliga bakgrunden som inleds med en genomgång av relevanta delar av DOS-lagen och sedan en fördjupning med avseende på annan lagstiftning. Slutligen lämnas några tips och goda exempel i bilaga på hur arbetet kan underlättas för lärare och annan personal som publicerar digital information som är åtkomlig på webb-platser.

Begreppsdefinitioner utifrån DOS-lag och förordning

I 2 § punkt 3 DOS-förordningen, som anger när lagen inte är tillämplig, fastställs att: "Innehåll på **webbplatser** som endast är tillgängliga för **slutna grupper** och inte för allmänheten som sådan, (och) som **offentliggjorts** före den 23 september 2019 (är undantagen) fram till dess att sådana webbplatser genomgår en **omfattande översyn.**" Arbetsgruppen tolkar efter samråd med DIGG ovanstående begrepp **i fetstil** så här: Allt som kan nås via en webbläsare omfattas av begreppet **webbplats**. Med **webbplats** avses även en eller ett antal webbsidor som hålls samman på något sätt, till exempel genom att ha samma domännamn, ett gemensamt utseende eller något systematiskt sätt att navigera mellan sidorna. Om lärplattformen kan nås via en webbläsare ska den alltså betraktas som en webbplats och omfattas därmed av lagen.

En **sluten grupp** definieras av att gruppens medlemmar begränsas genom att det finns en inloggning. Det är viktigt att det krävs någon form av motprestation (villkor) för att få inloggningen. Motprestationen kan t.ex. bestå i att man är antagen till och registrerad på en kurs, eller betalande medlem i en organisation. Om lärplattformens användare begränsas genom inloggning och är offentliggjord innan den 23 september 2019 är den undantagen från lagen tills den genomgår en omfattande översyn (se nedan).

Att en lärplattform är **offentliggjord** innebär att målgruppen kan komma åt informationen via en webbläsare. Det räcker till exempel inte att i ett nyhetsbrev eller liknande offentliggöra en kommande lärplattform eller låta en begränsad grupp användare testa den innan fullskalig publicering. Om en lärplattform offentliggjordes efter den 23 september 2019 ska den göras tillgänglig enligt lagen, men om den var åtkomlig för målgruppen redan före den 23 september 2019 ska den senast göras tillgänglig när den genomgår en omfattande översyn (se nedan).

Tidsberoende media som i DOS-lagen är definierat som till exempel video och ljud, med eller utan möjlighet till interaktion, som offentliggjorts före den 23 september 2020 är enligt DOS-förordningen undantagna lagens tillämpning.

En **omfattande översyn** innebär en så pass stor förändring av systemet att det är rimligt att den görs tillgänglig i samband med förändringen. Ett exempel kan vara att byta lärplattform eller byta till en ny typ av lärplattform från samma leverantör. Begreppet omfattar inte åtgärder som görs inom ramen för normal förvaltning som till exempel. upprättande av nya kurser i lärplattformen, byta tema, lägga till nya integrationer eller publicera kursmaterial.

I 12 § DOS-lagen stadgas följande: En offentlig aktör behöver inte uppfylla kraven enligt 10 och 11 §§ om det är **oskäligt betungande** att fullgöra dessa krav. För att arbetet med att göra en webbplats tillgänglig ska bedömas som **oskäligt betungande** och därmed medge undantag från lagen behöver resursbehovet för att genomföra arbetet vara så stort att det äventyrar verksamhetens möjligheter att utföra grunduppdraget. Till exempel anses inte tids- eller kompetensbrist utgöra skäl för undantag. Se vidare förtydliganden på sidan 7.

Annan lagstiftning som har betydelse

Utöver lagen om tillgänglig digital offentlig service finns ett antal offentlighetslagar och förordningar som har betydelse för hur myndigheter arbetar med tillgänglighet i digital service. Dit hör framför allt regeringsformen och diskrimineringslagen (2008:567), men även förvaltningslagen (2017:900) och förordning (2001:526) om de statliga myndigheternas ansvar för genomförande av funktionshinderpolitiken. Ett antal statliga myndigheter har ansvar för olika delar inom tillgänglighetsområdet, såsom Diskrimineringsombudsmannen, Myndigheten för delaktighet, Myndigheten för tillgängliga digitala medier och sedan 2020 Myndigheten för digital förvaltning. De har i uppdrag att främja, stödja och/eller granska de statliga myndigheternas verksamhet utifrån lagstiftningen.

I tillägg till de lagar och förordningar som finns på tillgänglighetsområdet har Sverige förbundit sig att följa ett antal internationella överenskommelser som har beröring med tillgänglighet i högre utbildning, såsom FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning från 2006 och UNESCO:s konvention om förbud mot alla former av diskriminering i utbildning från 1960. Dessa lagar, förordningar och bindande internationella överenskommelser ger sammantaget ett skydd för personer med funktionsnedsättning som innebär att myndigheterna ska främja och förebygga bristande tillgänglighet och handla eller underlåta att handla så att diskriminering på grund av funktionsnedsättning inte uppstår inom ramen för deras verksamhet.

Rekommendation

Rekommendation: Lärosätena bör påbörja arbetet med att göra innehållet i lärplattformar tillgängligt, i enlighet med lagkrav. I vilken takt detta ska göras är beroende på när lärplattformen offentliggjordes.

En rekommendation gällande frågan om lärplattformar omfattas av DOS-lagen kan inte enbart baseras på tolkning av den lagen. Tolkningen måste även ta hänsyn till annan lagstiftning. Det räcker inte att bara konstatera att lärplattformar omfattas av lagen, samt att det tillfälliga undantaget kan vara tillämpligt på lärplattformar offentliggjorda före 23 september 2019, utan vi måste även förstå i vilken kontext lagen är tillkommen och vilket problem som lagen ska lösa genom att titta på annan lagstiftning.

Diskrimineringslagen ställer, bland annat, krav på att utbildningsanordnare ska jobba förebyggande och främjande med aktiva åtgärder för att motverka diskriminering. I detta sammanhang innebär det att förebyggande åtgärder, som anses skäliga, ska vidtas för att en person med funktionsnedsättning ska komma i en jämförbar situation med personer utan funktionsnedsättning. Även annan lagstiftning ställer krav på att offentlig sektor tillgängliggör sin verksamhet. Som exempel kan nämnas förordning (2001:526) om de statliga myndigheternas ansvar för genomförande av funktionshinderspolitiken.

Utifrån detta så rekommenderar SUHF att lärosätena snarast möjligt påbörjar arbetet med att göra innehållet tillgängligt.

Det främsta skälet är givetvis att göra materialet i lärplattformar tillgängligt för så många som möjligt. Även om det tillfälliga undantaget att avvakta till lärplattformen genomgår en omfattande översyn kan vara tillämpligt för vissa lärosäten, kan arbetet att göra lärplattformen tillgänglig medföra omfattande arbetsinsatser. Därmed bör arbetet lämpligen spridas ut över tid då det i vart fall vid någon tidpunkt ska ha genomförts för alla lärplattformar. Förutom att DIGG, som tillsynsmyndighet för DOS-lagen, kan komma med föreläggande så kvarstår det även en risk för anmälan till Diskrimineringsombudsmannen (DO) om bristande tillgänglighet så länge inte diskrimineringslagens krav på aktiva åtgärder tillgodoses.

Rättslig bakgrund

Direktivet, DOS-lagen, DOS-förordningen, föreskrifterna

Europaparlamentet och rådet har genom EU-direktivet (2016/2102) om tillgänglighet avseende offentliga myndigheters webbplatser och mobila applikationer beslutat att öka tillgängligheten av digital service i EU-länderna. Därmed började lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service gälla i Sverige den 1 januari 2019 (DOS-lagen). DOS-lagen är tillämplig på alla offentliga aktörer (1 §), och därmed alla lärosäten som är statliga myndigheter, såväl som de lärosäten med tillstånd att utfärda examina enligt lagen (1993:792) om tillstånd att utfärda vissa examina, och som till största delen har statsbidrag som finansiering (4 §, 2 stycket, 4 punkten). Lagen är begränsad till sin omfattning och hänvisar i många delar till förordning (2018:1938) om tillgänglighet till digital offentlig service (DOS-förordningen), som meddelats med stöd av lagen. Myndigheten för digital förvaltning (DIGG), som är tillsynsmyndighet, har med stöd av 3-5 §§ i DOS-förordningen meddelat föreskrifter om tillgänglighet till digital offentlig service (MDFFS 2019:2).

Enligt 19 § DOS-lagen kan DIGG som tillsynsmyndighet agera och påtala brister baserat på sin egen tillsyn eller anmälningar inkomna till myndigheten.¹ Påtalande om brister kan ske genom förelägganden riktade mot lärosätet, vid behov av utfärdande av ytterligare föreläggande om samma sak kan det senare föreläggandet förenas med vite.

Tolkning av relevanta delar av lagen om tillgänglig digital offentlig service

Det har varit en uttrycklig avsikt att i lagen vara så teknikneutral som möjligt.² I den Europeiska standarden EN 301549 definieras en webbsida i avsnitt 3.1 som en resurs som inte är inbäddad och som hämtas från en enda URI (Uniform Resource Identifier) med hjälp av HTTP (Hyper Text Transfer Protocol). I lagstiftningsärendet efterfrågade flera remissinstanser att det tydligare skulle framgå vilka webbaserade system och applikationer som omfattas av lagen, varvid regeringen anförde att "även med beaktande av att det bara är EU-domstolen som slutligen kan definiera vad som avses med begreppet webbplats i förhållande till direktivet, är det av vikt att en bedömning görs av vad som omfattas".³ Utöver det som uttryckts i lagstiftningsarbetet så är det EN-standarderna som finns att utgå från innan EU-domstolen gjort någon tolkning av begreppet webbplats.⁴ Det som kunde konstateras i lagstiftningsärendet var emellertid att "system som utgör webbplatser som är tillgängliga för slutna grupper av externa användare" utgör s.k. extranät.⁵ Oberoende av om ett extranät är avsett för allmänheten är lagen tillämplig.⁶ Den tolkning som DIGG har gjort är att en webbplats omfattar en eller ett antal webbsidor som hålls samman, till exempel genom samma domännamn,⁷ Allting som kan nås via en webbläsare, inklusive så kallade intra- och extranät omfattas av begreppet webbplats.⁸ Eftersom lärosätenas lärplattformar kan nås via webbläsare får de sannolikt uppfattas omfattas av begreppet webbplats. Därmed är utgångspunkten att lärplattformar omfattas av direktivet och den nya lagstiftningen.

DOS-förordningen stadgar emellertid i 2 §, 1 st. 3. punkten att DOS-lagen inte är tillämplig på webbplatser som *offentliggjorts* före den 23 september 2019 och som endast är tillgängliga för *slutna grupper* och inte för allmänheten som sådan, fram till dess att sådana webbplatser genomgår en *omfattande översyn*.

Undantaget för webbplatser för så kallade slutna grupper har alltså i direktivet och förarbetena benämnts som intra- och extranät. Skyddade nätverk inom en organisation utgör så kallade intranät medan nätverk som externa parter ges tillgång till, till exempel kunder, är så kallade extranät.⁹ Det är sättet som användaren får tillgång till en webbplats som definierar om platsen är ett intra- eller extranät oberoende av teknisk lösning.¹⁰ Det har bekräftats av DIGG att en förutsättning för att något ska anses endast tillgängligt för slutna grupper krävs något mer av den som bereds tillgång än att exempelvis ha så kallade Bank-ID.¹¹ Ett krav att den som får tillgång till nätverket till exempel ska vara student eller

¹ Prop. 2017/18:299, Genomförande av webbtillgänglighetsdirektivet, s. 67 f, samt [Tillsynsprocess – Tillsynsmanual – DIGG](#)

² Prop. 2017/18:299, s. 23 ff.

³ Prop. 2017/18:299, s. 26.

⁴ Prop. 2017/18:299, s. 26.

⁵ Prop. 2017/18:299, s. 27.

⁶ Prop. 2017/18:299, s. 27.

⁷ [Om lagen om tillgänglighet till digital offentlig service | DIGG](#)

⁸ Uttalande av DIGGs Tommy Olsson, vid möte den 12 januari 2021.

⁹ Prop. 2017/18:299 s. 26.

¹⁰ Prop. 2017/18:299 s. 25.

¹¹ Uttalande av DIGGs Tommy Olsson, vid möte den 12 januari 2021.

anställd vid ett lärosäte uppfyller kriteriet att webbplatsen endast är tillgänglig för en sluten grupp.¹²

Innebörden av att en webbplats offentliggjorts har inte närmare definierats i direktivet eller förarbetena till lagstiftningen. Enligt DIGG bedöms en webbplats vara offentliggjord när någon kan komma åt den via en webbläsare.¹³ Tar man bort en webbplats och publicerar den igen, blir den på nytt offentliggjord och ska vara tillgänglig.¹⁴

Utifrån ovanstående tolkning utgör lärplattformar så kallade extranät och, förutsatt att de publicerats före den 23 september 2019, undantagna till dess att de genomgår "en omfattande översyn". Det finns ingen tydlig beskrivning av vad som utgör "en omfattande översyn", men i tidiga förarbeten så har en tolkning varit att "webbplatsens plattform genomgår en större uppgradering där även struktur och innehåll omarbetas eller där plattformen byts ut helt".¹⁵ Uppfattningen kan anses ha visst stöd genom uttalande i propositionen att kostnader för verksamheter med till exempel extranät inte uppstår före den tidpunkt de "antingen beslutar att genomföra en större förändring i ett befintligt intra- eller extranät, alternativt publicera ett nytt".¹⁶ Det föregående ger även stöd för slutsatsen att endast tillägg av nytt material och innehåll i befintliga lärplattformar inte innebär "en omfattande översyn".

Ett annat undantag i 9 § DOS-lagen är digital service från tredje part som varken har finansierats eller tagits fram av lärosätet eller står under dess kontroll. Undantaget kan bli aktuellt för länkar i lärplattformen till externa webbplatser. Huruvida något står under lärosätets kontroll är avgörande.¹⁷ Ett exempel är om det i lärplattformen finns ett videoklipp som utgör så kallade inbäddat innehåll som i och för sig visas från och genom en extern källa, men lärosätet har skapat innehållet i videoklipppet så anses ändå lärosätet ha kontroll över materialet och det ska vara tillgängligt.¹⁸ Däremot blir undantaget tillämpligt om lärplattformen länkar till en extern aktör som tagit fram ett material helt utan inblandning eller finansiering av lärosätet.

Beträffande tidsberoende media så kan det enligt 6 § DOS-lagen utgöras av exempelvis film eller ljudspår, eller kombinationer av dessa, med eller utan möjlighet till interaktion. Utöver traditionell film och ljud, ger förarbetena som exempel spel och e-utbildningar där deltagaren kan interagera med median genom att till exempel besvara frågor.¹⁹ Oavsett när lärplattformen är publicerad så är inte DOS-lagen tillämplig på sådan media om den publicerats i lärplattformen före den 23 september 2020 (2 § DOS-förordningen).

Direktsänd tidsberoende media är helt undantagen DOS-lagens tillämpning (9 § 1 st. 1 p. DOS-lagen). Förarbetena, med dess hänvisning till direktivet, får uppfattas så att tidsberoende media som initialt direktsänds behöver inte vara tillgängliga, men om median sedan finns kvar i lärplattformen behöver den vara tillgänglig i vart fall 14 dagar efter sändningstillfället.²⁰

¹² Uttalande av DIGGs Tommy Olsson, vid möte den 12 januari 2021.

¹³ Uttalande av DIGGs Tommy Olsson, vid möte den 12 januari 2021.

¹⁴ Uttalande av DIGGs Tommy Olsson, vid möte den 12 januari 2021.

¹⁵ Ds. 2017:60 s. 86.

¹⁶ Prop. 2017/18:299 s. 78.

¹⁷ Prop. 2017/18:299 s. 43.

¹⁸ DIGGs Tommy Olsson i e-post januari 2021.

¹⁹ Prop. 2017/18:299 s. 40.

²⁰ Prop. 2017/18:299 s. 90.

I 12 § DOS-lagen finns ett undantag att en offentlig aktör inte behöver uppfylla kraven om det är *oskäligt betungande* att fullgöra dessa krav. Vid bedömningen av om tillgängliggörandet är oskäligt betungande ska bland annat följande beaktas:

- aktörens storlek
- karaktären på aktörens uppgifter
- karaktären på aktörens resurser
- uppskattade kostnader och fördelar för aktören i förhållande till de uppskattade fördelarna för personer med funktionsnedsättning.

I direktivet används uttrycket *oproportionell börda* som förutsättning för att något ska undantas. Exempel på vad som enligt direktivets skäl 39 kan beaktas i sammanvägning med de förväntade fördelarna eller nackdelarna för medborgarna, särskilt personer med funktionsnedsättning är följande:

- en för stor organisatorisk eller ekonomisk börda på en offentlig myndighet
- det skulle äventyra myndighetens kapacitet att antingen fullgöra sin uppgift eller att offentliggöra information som är nödvändig eller relevant för dess uppgifter eller tjänster.

Direktivet fastställer att brister i prioritering, tid, kunskap eller avstående från införskaffande av lämpliga system för att möjliggöra tillgängliggörande inte gör undantaget tillämpligt.

I lagstiftningsarbetet till DOS-lagen framfördes önskan om tydligare preciseringar när undantaget är tillämpligt, särskilt i förhållande till uppskattade kostnader för tillgängliggörande.²¹ Då emellertid flera omständigheter ska sammanvägas och beaktas har det i förarbetena inte önskats göra en sådan precisering utan det ska ske genom rättstillämpningen.²²

Det får således uppfattas som att huvudregeln är att lärplattformar, på vilka inte något tidsbegränsat undantag kan tillämpas, ska göras tillgängliga, men i vissa fall kan innehåll undantas.²³ Åberopande av undantaget om oskäligt betungande på lärplattformar får nog uppfattas som att allt innehåll i lärplattformen ska göras så tillgängligt som möjligt, inklusive i vissa delar helt tillgängligt.²⁴ Något generellt åberopande av undantaget för hela lärplattformen framstår inte som möjligt.

Beträffande tillämpning av undantaget får det uppfattas som att DIGG:s inställning är att lärplattformar som inledningsvis omfattats av undantaget att vara offentliggjorda före den 23 september 2019 inte kan åberopa att det är oskäligt betungande att göra den *helt tillgänglig* efter att lärplattformen genomgått en omfattande översyn.²⁵

Enligt 13 § DOS-lagen ska det framgå av tillgänglighetsredogörelsen om tillgängliggörande i någon del ansetts oskäligt betungande. Vi kommer i detta sammanhang inte närmare gå in på tillgänglighetsredogörelsen utformning.

²¹ Prop. 2017/18:299 s. 55.

²² Prop. 2017/18:299 s. 55.

²³ Prop. 2017/18:299 s. 54 f.

²⁴ Prop. 2017/18:299 s. 55, samt EU-direktivet (2016/2102) skäl 39.

²⁵ Uttalande av DIGG:s Tommy Olsson, vid möte den 21 januari 2021.

Förhållandet mellan lagen om tillgänglig digital offentlig service och annan lagstiftning som anger krav på tillgänglighet

Som tidigare nämnts är DOS-lagen inte den enda lagstiftningen på tillgänglighetsområdet. Det är rimligt i en avvägning av hur lagen tillämpas i fråga om lärplattformar att undersöka hur de andra lagarna påverkar myndigheternas tillhandahållande av offentlig digital service. Det är också på sin plats i sammanhanget att undersöka vad andra juridiska tolkningsmetoder kan ge för resultat jämfört med den subjektiva tolkningsmetod som använts här i tidigare avsnitt. För att börja med det sistnämnda så kan ett annat och lika riktigt sätt att tolka DOS-lagen vara att se till dess syfte och ändamål eller, vilket dessutom är påbudet, att se till de internationella konventionerna på tillgänglighetsområdet, som ska tillämpas vid rättsliga oklarheter i lagtexter, och utifrån detta tolka oklarheterna kring lärplattformar och DOS-lagens tillämpning.

Ändamålet med DOS-lagen kan utläsas ur propositionen. Där framgår att lagen har till syfte dels att genomföra webbdirektivet, dels att fylla det tomrum som finns i annan tillgänglighetslagstiftning på området i relation till direktivet. Ändamålet är således att förstärka rättigheter för personer med funktionsnedsättning genom att göra offentlig digital service tillgänglig i större utsträckning än vad lagstiftningen dithills inneburit. Lagen innebär inte att enskilda får rättigheter (mer än möjligheten att anmäla när en webbplats inte är tillgänglig) i relation till myndigheterna utan att myndigheterna i sig proaktivt ska garantera tillgänglig digital service.

För att knyta DOS-lagen till de internationella överenskommelserna på området och framför allt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning från 2006 så ska DOS-lagen tolkas i enlighet med konventionen om det finns oklarheter i lagen. Syftet med konventionen är att ge personer med funktionsnedsättning full tillgång till sina mänskliga rättigheter, dit bland andra rätten till likvärdig högre utbildning hör, samt rättigheter kring kommunikation och digital service. FN:s funktionshinderkommitté är i sin tolkning av rätten till likvärdig högre utbildning tydlig med att digital service inom utbildningsområdet ska göras tillgänglig för personer med funktionsnedsättning.

En fördragskonform tolkning av lagtexten med tillämpning på lärplattformar innebär att paragraferna ska tolkas på ett sätt så att personers med funktionsnedsättning rättigheter tas tillvara i största möjliga utsträckning och så att de kan delta i högre utbildning på lika villkor som andra utan diskriminering. Frågan är vad den övriga lagstiftningen på tillgänglighetsområdet innebär för de statliga verksamheterna.

Till att börja med ska all verksamhet vid statliga förvaltningsmyndigheter i Sverige enligt regeringsformen utgå från principen om alla människors lika värde, den enskilda människans frihet och värdighet. Det offentliga ska verka för att alla människor kan uppnå delaktighet och jämlikhet i samhället och att diskriminering på grund av funktionsnedsättning motverkas. Enligt förvaltningslagen (13§) ska myndigheter göra innehållet i handlingar tillgängligt när de har kontakt med någon som har en funktionsnedsättning som allvarligt begränsar förmågan att se, höra eller tala. Förordningen (2001:526) om de statliga myndigheternas ansvar för genomförande av funktionshinderpolitiken innehåller ett antal begreppsdefinitioner som berör digital service. Med "tillgänglighet" förstås "faktorer, förhållande och åtgärder som möjliggör delaktighet för alla oavsett funktionsförmåga", med "välfärdsteknologi" förstås "kunskapen om och användandet av teknik som kan bidra till ökad trygghet, aktivitet, delaktighet och självständighet för personer med funktionsnedsättning", och med "universell utformning" menas "sådan utformning av produkter, miljöer, program och tjänster att de ska kunna användas av alla i största möjliga utsträckning utan behov av anpassning eller specialutformning". Som synes ger dessa lagtexter stöd för att

det offentligas uppdrag innehåller krav på att tillgänglighetsanpassa verksamheter och att vidta åtgärder för att personer med funktionsnedsättning får verklig tillgång till offentlig service. Det är inte enbart reaktiva åtgärder utan det ska finnas en beredskap eller redan ha tagits i beaktande att personer med funktionsnedsättning tar del av tjänster och service.

Diskrimineringslagen innehåller ett förbud för universitet och högskolor att göra sig skyldiga till bristande tillgänglighet och förbud mot direkt och indirekt diskriminering av studenter i verksamheten eller som söker till den. En utbildningsanordnare kan göra sig skyldig till bristande tillgänglighet genom att underlåta att vidta sådana åtgärder som gör att en person med funktionsnedsättning missgynnas i relation till någon i en jämförbar situation som inte har den funktionsnedsättningen. Åtgärderna ska vara skäliga utifrån krav på tillgänglighet i författning eller lagstiftning som till exempel DOS-lagen. Beroende på hur DOS-lagen tolkas kan alltså diskrimineringslagens förbud mot bristande tillgänglighet begränsas till att inte gälla lärplattformar. Däremot kan ett handlande eller en underlåtenhet från utbildningsanordnarens sida ändå vara en fråga om direkt eller indirekt diskriminering om det sker som ett led i verksamheten och berör en student med funktionsnedsättning. Indirekt diskriminering innebär att en student missgynnas genom tillämpning av en bestämmelse, ett kriterium eller ett förfaringssätt som framstår som neutralt men som kan komma att särskilt missgynna personer med viss funktionsnedsättning, såvida inte bestämmelsen, kriteriet eller förfaringssättet har ett berättigat syfte och de medel som används är lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet. Det som skiljer diskrimineringslagen från DOS-lagen är att den förra är reaktiv, d.v.s. den åberopas när diskriminering redan antas ha inträffat i ett enskilt fall. DOS-lagen ska användas utan att enskilda begär det. Däremot kan bristen att göra digital service tillgänglig bli synlig om en student upplever sig diskriminerad och får det fastställt av domstol. Diskrimineringsombudsmannen kan också välja att inleda tillsyn utifrån anmälan om bristande tillgänglighet i lärplattformar.

Diskrimineringslagen innehåller inte enbart bestämmelser om händelser eller underlåtenhet som redan inträffat (eller inte). Där finns krav på att myndigheter arbetar främjande och förebyggande mot diskriminering och hinder för lika rättigheter och möjligheter, eller med så kallade aktiva åtgärder. Närmare bestämt ska utbildningsanordnare kontinuerligt undersöka om det finns risk för diskriminering och hinder för lika rättigheter och möjligheter i fråga om undervisningsformer och organisering av utbildning, examinationer och bedömningar av studenternas prestationer och studiemiljö. Om en undersökning visar att det finns risker och hinder ska orsakerna till dem analyseras, och vidta de åtgärder mot detta som skäligen kan krävas och följa upp för att se att riskerna och hindren åtgärdats.

DOS-lagen innebär att statliga myndigheter, inklusive lärosäten, ska tillgängliggöra för alla då lagen inte utgår från en särskild grupp eller ett särskilt förhållande. Emellertid kan myndigheter genom tillgängliggörande fullgöra det som följer enligt annan lagstiftning, till exempel i förhållande till personer med funktionsnedsättning eller för att förhindra diskriminering. Rekommendationen innebär ett proaktivt förhållningssätt från utbildningsanordnarna när det gäller arbetet med att göra material på lärplattformar tillgängligt framför allt i förhållande till åliggandena i DOS-lagen i sig, men även som medel att uppfylla det som följer av annan författning och därmed förhindrande av att till exempel tillämpning av undantag i DOS-lagen anses utgöra brister i efterlevnad av annan lagstiftning.

Bilaga

I denna bilaga lämnas några exempel på hur lärosäten har valt att göra för att anpassa sitt publicerade material till lagens krav. Det är inte en del av rekommendationen, utan kan användas om det anses vara till nytta och stöd.

Undertextning av film

- Genom att använda en automattextningsfunktion får du en textfil som innehåller tidsangivelser för undertexten och som sedan kan redigeras.
- Genom att använda mikrofon eller headset och att artikulera orden när du spelar in ditt ljud säkerställer du en god ljudkvalitet vilket i sin tur ger en bättre och mer överensstämmande automattextning.
- Anlita studenter som kan hjälpa till med undertextning för att underlätta arbetet för lärarna.
- Upphandla en undertextningstjänst för professionell undertextning.
- Automattextning med egen redigering: Lathundar och arbetsbeskrivningar finns tillgängligt på webben. Om du som lärare undertextar eget material eller redigerar automattextat material rekommenderas att du följer de branschrekommendationer, <https://www.medietextarna.se/wp-content/uploads/2020/03/Riktlinjer-f%C3%B6r-undertextning-i-Sverige-1-2020.pdf>
- Studenttextning: Genom beställningsformulär på webben får du din film textad av en student. Om studenter anlitas rekommenderas att de följer de branschrekommendationer, <https://www.medietextarna.se/wp-content/uploads/2020/03/Riktlinjer-för-undertextning-i-Sverige-1-2020.pdf>
- Professionell undertextning. Anlita upphandlade undertextningstjänster.

Syntolkning

- Undvik bilder och modeller som inte fyller någon funktion.
- Lägg in alternativtexter som beskriver det som visas i bild eller i diagram. Skriv manus eller storyboard innan du påbörjar inspelningen av din film. Tänk då lite extra på de bilder och modeller du har med i din presentation. Går det att presentera dessa muntligt redan under inspelningen så att det inte behövs separat syntolkning?
- Om ett separat ljudspår för syntolkning används, välj om möjligt en spelare med möjlighet att slå på och av syntolkningsljudspåret.

Tillgängliga dokument

- I de flesta ordbehandlings- och presentationsverktyg finns det inbyggda tillgänglighetskontroller. Skapa enkla och lättillgängliga resurser för lärare kring hur dessa funktioner kan användas.
- Gör en tillgänglighetskontroll och åtgärda eventuella brister innan du publicerar ditt dokument i lärplattformen: <https://support.microsoft.com/sv-se/office/f%C3%B6rb%C3%A4ttra-tillg%C3%A4ngligheten-med-tillg%C3%A4nglighetskontroll-a16f6de0-2f39-4a2b-8bd8-5ad801426c7f>
- Om du scannar in sidor från till exempel en bok för publicering i lärplattformen, se då till att de blir OCR-scannade och att de ligger åt rätt håll så att de kan avläsas av en skärmläsare.
- Kontrollera scanningen rörande kontrast mellan text och bakgrund. Använd inte ett original/stencil med för gammalt papper (gulnat m.m.) vid scanning. Tillsäker att rätt scanningspråk är inställt. Ovan förslag till tillägg rörande Tillgängliga dokument handlar om OCR-scanning. Generellt gäller att för att ett OCR-skannat dokument ska bli läsbart och förståeligt är god kontrast mellan text och bakgrund i dokumentet nödvändigt, att dokumentet inte är av för låg kvalitet samt att scanningspråk överensstämmer med språk som används i dokumentet.